

Розвиток методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів засобами інноваційних технологій

Кузнєцова Неля Вікторівна ¹

Опубліковано	Секція	УДК
29.12.2023	Освіта/Педагогіка	378- 057.87:005.336.2:373.3(477)

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10521441>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Трансформації у соціально-економічній сфері стали причиною змін у системі освіти, що впливають на організацію педагогічної діяльності. З'явилися нові виклики, які потребують від сучасного педагога не лише знань, але й навичок проєктування, формування та здобуття знань. Особливу увагу варто приділити процесу підготовки майбутнього вчителя початкових класів, оскільки саме цей етап визначає основу для розвитку компетентностей та всебічних навичок, необхідних для повноцінного та ефективного становлення учнів і їхньої подальшої успішної реалізації у житті. Проблема розвитку методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів набуває особливої важливості та актуальності в сучасних умовах. Адже рівень методичної компетентності вчителів початкових класів впливає на їхню професійну підготовку, педагогічну майстерність та здатність використовувати новітні підходи, методи та технології.

Метою статті було проаналізувати особливості розвитку методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів в умовах активного використання інноваційних технологій. Охарактеризовано поняття «методична компетентність майбутніх учителів початкових класів», визначивши її як складну, багатофункціональну систему професійно-педагогічних умінь і особистісних здатностей педагога, які визначають його спроможність до ефективної організації освітнього процесу. Наведено структуру методичної компетентності вчителя початкової школи, включаючи когнітивний, діяльнісний, ціннісно-орієнтаційний, мотиваційний та професійно-особистісний компоненти. Розвиток методичної компетентності майбутніх вчителів початкових класів стає можливим у сучасному світі завдяки впровадженню інноваційних технологій в освітній процес. Підкреслено, що формування цифрової грамотності є обов'язковим для виконання методичних завдань майбутніми вчителями початкової школи, передбачаючи наявність стійкої мотивації у здобувачів вищої освіти. У статті розглянуто найбільш популярні цифрові технології серед учителів початкових класів, які є ефективними у впровадженні методичних завдань. Акцентовано на важливості участі майбутніх вчителів початкової школи у різноманітних онлайн-заходах, таких як навчальні вебінари, педагогічні студії та науково-методичні семінари,

¹ кандидат педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри педагогіки та освітнього менеджменту КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», м. Одеса, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-5530-5544>

які активно розширюють їх можливості для вивчення технологій організації та реалізації методичної роботи в навчальних закладах. Загалом, використання інноваційних технологій у поєднанні з традиційними методиками педагогіки значно розширює потенціал для розвитку методичної компетентності майбутніх вчителів початкової школи.

Ключові слова: методична компетентність, майбутні вчителі початкових класів, інноваційні технології, педагогічний коледж, цифрові технології.

Development of Methodological Competence of Future Primary Class Teachers Using Innovative Technologies

Annotation. Transformations in the socio-economic sphere have led to changes in the education system that affect the organization of pedagogical activities. There are new challenges that require not only knowledge from the modern teacher, but also the skills of designing, forming and acquiring knowledge. Special attention should be paid to the process of training a future primary school teacher, since this stage determines the basis for the development of competencies and comprehensive skills necessary for the full and effective development of students and their further successful implementation in life. The problem of developing methodical competence of future primary school teachers is determined by its importance and special relevance in modern conditions. Because the level of methodological competence of primary school teachers affects their professional training, pedagogical skill and ability to use the latest approaches, methods and technologies.

The purpose of the article was to analyze the peculiarities of the development of methodical competence of future primary school teachers in conditions of active use of innovative technologies. The concept of “methodical competence of future primary school teachers” is characterized. It was determined that this is a complex, multifunctional system of professional and pedagogical skills and personal abilities of the teacher, which determine his ability to effectively organize the educational process. The structure of methodical competence of an elementary school teacher is presented, the main components of which are: cognitive, activity, value-oriented, motivational, and professional-personal.

The development of methodological competence of future primary school teachers becomes possible in the modern world thanks to the introduction of innovative technologies into the educational process. The formation of digital literacy is recognized as mandatory for the performance of methodological tasks by future primary school teachers and assumes the presence of sustainable motivation among students of higher education. The article considered the most popular digital technologies among primary school teachers, which are effective in implementing methodical tasks. The participation of future primary school teachers in various online events, such as educational webinars, pedagogical studios and scientific-methodical seminars, actively expands their opportunities to learn the technologies of organization and implementation of methodical work in educational institutions. In general, the use of innovative technologies in combination with traditional methods of pedagogy significantly expands the potential for the development of methodological competence of future primary school teachers.

Keywords: methodical competence, future primary school teachers, innovative technologies, pedagogical college, digital technologies.

Вступ

Сучасна освітня система все більше відчуває вплив інноваційних технологій та висуває підвищені вимоги до підготовки та кваліфікації педагогів. Тенденції у розвитку початкової освіти вимагають вдосконалення та розвитку професійних навичок, гармонізації емоційних та логічних аспектів діяльності майбутніх учителів початкових

класів і реалізації їхнього творчого потенціалу. Основними завданнями сучасного педагога є: ефективно організувати навчальний процес, створювати умови для активної пізнавальної діяльності учнів, формувати та розвивати їхні компетентності та навички тощо. Тому вчителю необхідно володіти різноманітними методами для впровадження сучасних форм навчання, орієнтуватися в просторі педагогічних інновацій та використовувати стратегії критичного та креативного мислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів завжди привертало увагу дослідників. Особливої актуальності воно набуло в умовах впровадження інновацій в освітній процес. В. Щур та Т. Гарачук, розглядаючи методичну компетентність майбутнього вчителя, зазначили, що вона є багатоаспектним явищем, яке розвивається у професійній діяльності, вимагає сформованих компонентів та ґрунтується на володінні методиками викладання навчальних предметів початкової ланки освіти [8].

С. Паламар та Л. Нежива висвітлили у своїй праці проблему застосування інформаційно-комунікаційних технологій для формування предметно-методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів. На думку авторів, сучасний вчитель Нової української школи повинен володіти вмінням пошуку в інформаційному просторі, застосування й створення електронних ресурсів в освітньому процесі початкової школи [6].

О. Золочевська проаналізувала проблему управління розвитком науково-методичної компетентності вчителів закладів освіти першого ступеня в педагогічній теорії та освітній практиці. Індикатором рівня цього розвитку є висока вираженість таких компонентів, як мотиваційно-ціннісний, теоретико-методологічний, технологічний, рефлексивний та їхня цілісна взаємодія. Рівень розвитку досліджуваної компетентності майбутнього вчителя початкових класів та його подальша наукова самореалізація залежать від ступеня сформованості зазначених показників [4].

В. Ягоднікова підкреслила, що створення і функціонування інформаційно-освітнього середовища, визначення і використання його можливостей в освітньому процесі забезпечує досягнення цілей навчання майбутніх вчителів [9].

Мета статті – обґрунтувати поняття «методична компетентність майбутніх учителів початкових класів», визначити інноваційні технології її розвитку, дослідити вплив технологій на рівень методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Результати

В умовах інноваційних змін у сфері освіти особливо високі вимоги висуваються до рівня теоретичних знань і практичної підготовки вчителя. Важливо, щоб він вмів орієнтувати навчальний процес на особистість учня та вдосконалювати свою професійну діяльність так, щоб кожен учень мав безліч можливостей для самостійного та високоефективного розвитку. Це в принципово новому контексті визначає проблематику та зміст професійної та особистісної підготовки педагога, акцентуючи увагу на необхідності створення педагогічних систем, спрямованих на інноваційну діяльність, і, відповідно, на пошук нових підходів до навчання майбутніх фахівців у галузі початкової освіти [1].

Донині в Україні, в умовах військової агресії, існує складність щодо організації освітнього процесу для учнів, що пропустили значну частину навчального матеріалу. У зв'язку з цим, ключовою є навичка майбутніх учителів початкових класів використовувати методичну компетентність для ефективного зменшення розриву між очікуваним і фактичним рівнем розвитку учнів шляхом ефективного організованого навчання та врахування особливостей кожного з них.

Аналіз підготовки вчителів початкових класів в педагогічних коледжах України свідчить про значущі недоліки у цьому процесі, зокрема відсутність сприятливих організаційних умов для розвитку інноваційних професійних і особистісних якостей здобувачів вищої (передвищої) освіти. Не всі заклади вищої освіти та педагогічні коледжі створюють підґрунтя для формування у здобувачів вищої (передвищої) освіти якостей та навичок, що сприятимуть їхній конкурентоспроможності на ринку праці, мотивації до навчання протягом життя, а також отримання знань щодо ефективних методів особистісного розвитку, творчих і ІТ-навичок [10]. Проте інноваційні технології все ж визначають сучасні тенденції у підготовці вчителів початкових класів.

Методичну компетентність вчителя можна розглядати як:

- комплексну систему;
- сукупність спеціалізованих знань і навичок;
- готовність і здатність до ефективного виконання професійних завдань;
- характеристику особистості, її освітній розвиток, що проявляється у здатності успішно організувати та втілювати освітній процес, результативно вирішувати методичні завдання тощо.

Методична компетентність є цілісною характеристикою особистості вчителя початкових класів, яка дозволяє систематично втілювати систему мотиваційно-ціннісного відношення до конструкції та організації педагогічного процесу в початковій школі (як об'єкта його професійної діяльності) через застосування методів наукового пізнання [4].

Постановка проблеми управління розвитком науково-методичної компетентності вчителів початкової школи вимагає детального вивчення її сутності та структури. Також потрібно докладно розглянути реалізацію наукового компонента в цьому процесі в межах внутрішньошкільної методичної роботи. Для визначення структури методичної компетентності вчителя початкової школи за певними критеріями виокремлено компоненти, що мають відповідні показники, які висвітлюють і розкривають зміст досліджуваного феномену. Структура методичної компетентності вчителя наступна (рис.1.).

Когнітивний аспект методичної компетентності вчителя тісно пов'язаний з діяльнісним компонентом, оскільки саме засвоєння педагогами вищезазначених знань є основою для розвитку практичних методичних умінь і навичок. Без цих умінь та навичок теоретичні знання стають менш значущими. За низького рівня розвитку мотиваційного компонента, розвиток інших компонентів або зберігатиме ознаки формального характеру, або взагалі стане неможливим [2].

Усі елементи взаємодіють як єдина система, взаємно пов'язані та створюють цілісну структуру методичної готовності учителів, що є обов'язковою передумовою для ефективної організації та виконання професійних завдань [8].

Майбутні вчителі початкових класів потребують не лише глибоких знань з предметів, а також високого рівня розвиненості інноваційної методичної компетентності. У такому контексті кожне методичне знання, уміння, і, зокрема, компетентність, формуються на основі власних пізнавальних можливостей майбутнього фахівця і ґрунтуються на його власних мотивах у методичній підготовці. Інформаційно-комунікаційні технології стають важливою складовою інноваційної методичної компетентності вчителя, яка є універсальним інструментом, спроможним допомагати йому у вирішенні різноманітних завдань [5].

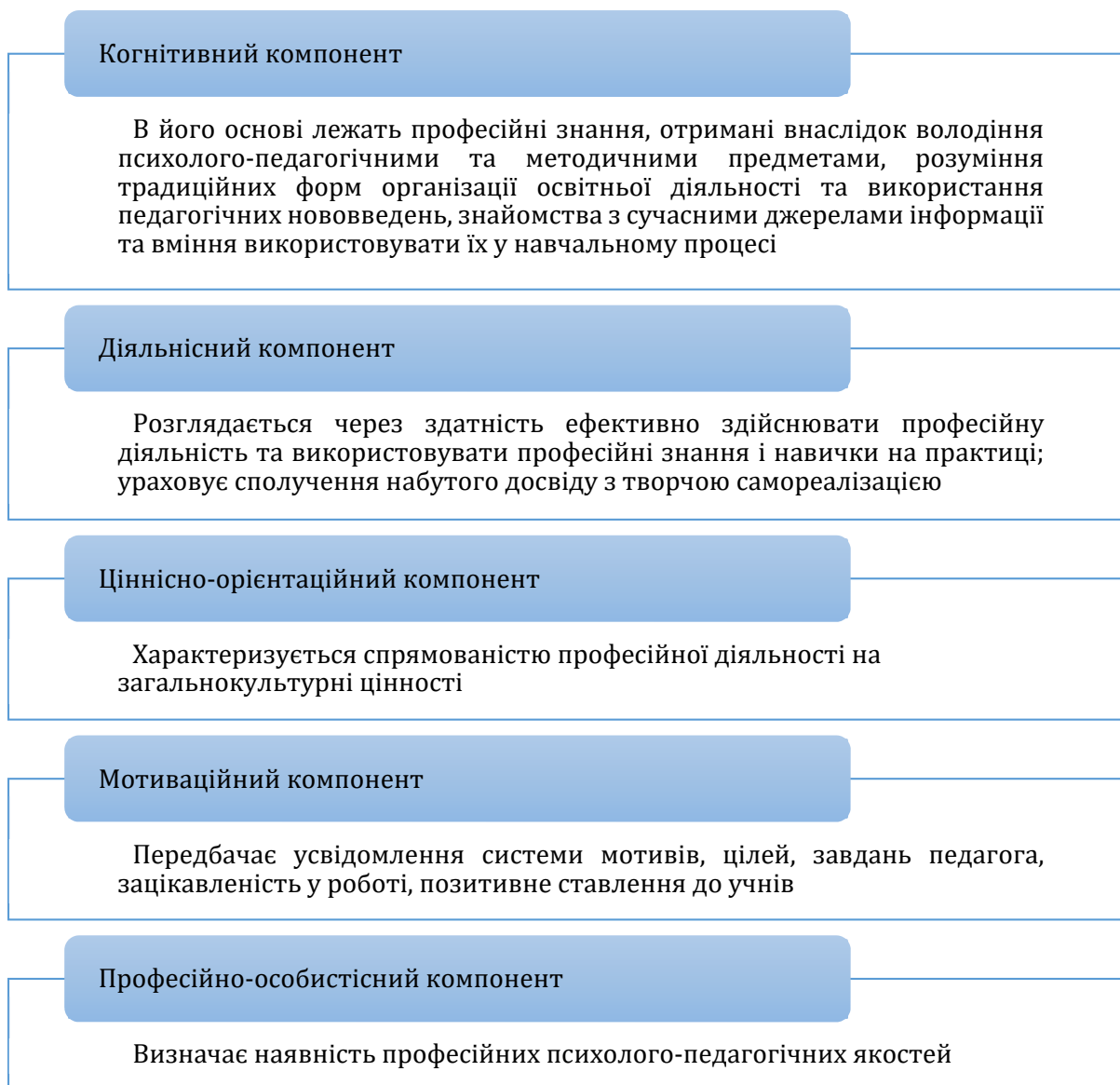

Рис. 1. Компоненти структури методичної компетентності вчителя початкових класів

Джерело: розроблено автором на основі аналізу джерела [8].

Формування методичної компетентності майбутніх вчителів початкових класів можливо за умови впровадження в освітній процес педагогічних коледжів інноваційних технологій, які надають перевагу особистісно-суб'єктивному фактору, сприяють розвитку самостійних творчих вмінь здобувачів освіти на основі креативного мислення.

Серед ефективних інноваційних технологій виділяється технологія інтерактивного навчання, яка дістає все більше визнання серед вчених та педагогів. Особливу увагу в цій технології приділяється формам комунікації, які роблять здобувачів вищої освіти більш мобільними, активними та взаємодіючими учасниками освітнього процесу. Інтерактивні технології навчання характеризуються впровадженням системи методів та форм організації навчальної діяльності здобувачів, які можуть бути індивідуальними, груповими чи колективними.

Система методичного супроводу інтерактивних художньо-педагогічних технологій ретельно розроблена для забезпечення ефективної міжособистісної взаємодії здобувачів освіти. В цілому, інтерактивне навчання створює сприятливі умови для

комфортного процесу навчання, що дозволяє кожному здобувачеві відчути власну успішність та інтелектуальну здатність розв'язувати завдання різної складності.

Кейс-метод – метод ситуативного навчання на основі конкретних прикладів. Процес роботи з кейсом включає аналіз конкретної ситуації за заздалегідь визначеним сценарієм, включаючи самостійну роботу, «мозковий штурм» у невеликій групі, публічний виступ з представленням і захистом запропонованого рішення, а також контрольне опитування учасників щодо знань фактів, що визначені у кейсі. Нині кейс-метод активно використовується в Україні, оскільки відповідає потребам часу і містить в собі великі можливості.

Для розвитку методичної компетентності учителів початкової школи важливою умовою є здатність використовувати цифрові ресурси. Опанування цифровою грамотністю є необхідним для виконання методичних завдань майбутніми вчителями початкової школи і вимагає стійкої мотивації здобувачів вищої освіти. При цьому цифрова складова предметно-методичної компетентності сприяє формуванню і розвитку у майбутніх вчителів:

- знань про можливості та переваги застосування цифрових технологій в початковій освіті,
- вміння працювати з цифровими пристроями та освітніми ресурсами,
- навичок цифрової комунікації та взаємодії,
- умінь цікаво презентувати навчальний матеріал,
- створювати навчально-дидактичні засоби у цифровому освітньому середовищі та застосовувати інноваційні технології для оцінювання результатів навчання учнів.

За допомогою цих знань, умінь і навичок у майбутніх вчителів початкової школи з'являється можливість організувати навчальну діяльність молодших школярів максимально ефективно.

Найбільш популярними цифровими технологіями серед учителів початкових класів, які ефективні у процесі реалізації методичних завдань, є [6]:

- створення інтелект-карт інтерактивних уроків – MindMeister;
- презентації навчального матеріалу – Google Презентація, Power Point;
- візуалізація навчальної теми, понять, правил, експериментів, сюжетів творів, дій героїв, ситуацій комунікації тощо у кадрах-малюнках коміксів – Comic Master, Storyboardthat;
- візуалізація тематичного контенту за допомогою хмари слів – WordArt;
- виготовлення дидактичних засобів для навчання молодших школярів за допомогою інфографіки – Canva;
- організація навчальної діяльності, комунікації між учнями, підготовки вебквестів за допомогою віртуальної дошки – Padlet;
- підготовка інтерактивних завдань – Learningapps, онлайн-тестів – Kahoot!

У практиці підготовки майбутніх вчителів початкових класів до професійної діяльності набуває актуальності використання коміксів. Для їх створення студенти використовують електронні ресурси, такі як Comic Master, Pixton, Storyboardthat. Під час фахових методичних занять здобувачам освіти пропонується виробляти комікси з метою цікавого представлення будь-якої теми у вигляді ілюстрацій. Це дозволяє:

- візуалізувати основні поняття та правила,
- демонструвати хід досліджень і експериментів у вигляді алгоритму на кількох кадрах,
- передавати сюжети художніх творів, сцени за участю головних персонажів для спостереження за їхніми характерами та діями,
- відтворювати діалоги між учнями та видатними постатями в різних галузях,
- ілюструвати життєві ситуації спілкування та мовленнєві конструкції тощо [6, с. 55].

Програма WordArt стала популярною серед студентів. Майбутні вчителі початкових класів вміло створюють та використовують хмари слів як інструмент візуалізації тематичного контенту за допомогою ключових слів.

Для підготовки інфографіки, спрямованої на учнів молодшого шкільного віку, більшість вчителів переважно використовують платформу Canva. Ця платформа графічного дизайну дозволяє користувачам продукувати графічний контент, такий як презентації, афіші та інші візуальні матеріали, для соціальних мереж. Протягом занять із фахових методик майбутні вчителі аналізують створену інфографіку в межах своєї академічної групи. Під час презентації перед однокурсниками вони визначають, наскільки зрозуміло представлена інформація, виявляють можливі запитання та потребу у доповненнях чи поясненнях до наявного вмісту. Здобувачі вищої освіти вдосконалюють дидактичну інфографіку, враховуючи зауваження однокурсників і викладача.

Формуванню методичної компетентності майбутніх вчителів в умовах інформаційно-освітнього середовища сприяє їхня підготовка впродовж вивчення таких навчальних дисциплін, як «Сучасна педагогіка», «Технології середньої освіти та методика викладання», «Цифрові технології в освітній та дослідницькій діяльності», «Інноваційна освітня діяльність», «Методичний супровід педагогічної діяльності», а також у процесі проходження педагогічної практики. В ході цих занять здобувачі вищої освіти опановують сучасні дидактичні інструментарії, методичні засоби викладання, уміння створювати методичний портфель вчителя та використовувати його [9].

Участь майбутніх вчителів початкової школи у навчальних вебінарах, онлайн педагогічних студіях, дискусійних просторах, нетворкінгах, науково-методичних семінарах, педагогічних майстернях, майстер-класах, педагогічних марафонах, тематичних дискусіях, презентаціях, тренінгах розширює їхні можливості ознайомитись з позитивним педагогічним досвідом колег, оволодіти методиками та технологіями організації та здійснення методичної роботи в закладі освіти, а також розробки та реалізації організаційно-методичного та науково-методичного супроводу педагогічної діяльності.

Одним із ефективних методів формування професійної компетентності майбутніх вчителів початкових класів у сучасному цифровому освітньому середовищі є використання технології модульного навчання. Термін «модуль» виник у сфері інформатики і позначає конструкцію, яка застосовується до різних інформаційних систем та структур, забезпечуючи їхню гнучкість та можливість перестроювання. Модульна структура курсу володіє численними перевагами і являє собою ефективний метод удосконалення освітнього процесу, особливо в умовах цілеспрямованої інтенсивної підготовки фахівців, що стає особливо актуальним у контексті гібридного навчання під час повномасштабного вторгнення. Основними перевагами такого методу формування методичної компетентності є:

- забезпечення методично обґрунтованого узгодження всіх аспектів освітнього процесу всередині кожного модуля та між ними;
- системний підхід до конструювання курсу та визначення його змісту;
- гнучка структура модульного курсу;
- ефективний контроль щодо засвоєння знань здобувачами освіти;
- визначення перспективних напрямів науково-методичної роботи викладача;
- надання майбутнім вчителям необхідних знань, навичок і вмінь у предметній галузі за умов значного скорочення часу лекцій і експериментування з новими формами навчання [3].

Необхідною складовою підготовки майбутніх учителів початкової школи є педагогічна практика. Саме під час педагогічної практики створюються можливості для

розвитку усіх складників методичної компетентності майбутніх вчителів у їх взаємозв'язку. Традиційні завдання педагогічної практики можна розширити за допомогою інноваційних методів. Наприклад, додавання завдань, таких як:

- створення портфоліо інноваційної діяльності,
- підготовка проєктів,
- проведення інноваційних форм уроків та позакласних заходів,
- організація індивідуальної роботи з учнями у режимі змішаного навчання,
- створення дидактичних матеріалів із інноваційною складовою (підготовка мультимедійних презентацій та електронних бібліотек наочності; створення матеріалів на основі Google Classroom, Learning Platform or course management system – Moodle, Hot Potatoes тощо) [7].

Також важливо включити в педагогічну практику ознайомлення із досвідом визначних педагогів, які взяли участь у Всеукраїнському конкурсі «Вчитель року» та з напрацюваннями інноваційних педагогічних закладів.

У процесі формування методичної компетентності майбутніх вчителів початкових класів актуальною є розробка індивідуального шляху розвитку для створення сучасної, морально стійкої та гнучкої особистості. Ця особистість повинна володіти необхідними компетентностями для успішної соціалізації в умовах сьогодення.

Висновки

У сучасних умовах успішної професійної діяльності вчителя початкових класів важливу роль відіграє розвиненість методичної компетентності. Це поняття включає декілька ключових компонентів, таких як професійна компетентність, система знань, умінь і навичок, необхідних для ефективно професійної діяльності, а також правильний вибір методів організації педагогічного процесу. Формування методичної компетентності майбутніх вчителів початкових класів можливе через впровадження в освітній процес педагогічних коледжів та закладів вищої освіти інноваційних технологій, які акцентують увагу на особистісно-суб'єктивному факторі та сприяють розвитку самостійних творчих вмінь студентів на основі креативного мислення. Аналіз практики застосування сучасних інноваційних технологій у формуванні предметно-методичних компетентностей майбутніх вчителів свідчить про ефективність використання методів розвитку критичного мислення, гейміфікації, інформаційно-комунікативних, інтегративних та інтерактивних підходів у навчальному процесі.

Майбутні вчителі під час підготовки у закладах вищої освіти активно залучаються до новітніх педагогічних методик, як-от: створення коміксів, використання хмар слів, інфографіка та інші інструменти для навчання та візуалізації матеріалу. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у поєднанні з традиційними педагогічними методиками розширює можливості розвитку методичної компетентності майбутніх вчителів початкової школи.

Перспективи подальших досліджень можуть полягати у порівнянні різних підходів та методів, спрямованих на підвищення методичної компетентності, з метою виявлення найбільш ефективних та адаптованих для конкретного контексту.

Список використаних джерел

1. Бахмат Н., Довгань О. Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до реалізації професійної діяльності. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2020. № 29. С. 227-238. DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2020-29-227-238>
2. Бахмат Н. В. Методична компетентність вчителя в умовах інклюзивного навчання. *NEW INCEPTION*. 2022. № 1-2(7-8). С. 51-60. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7101894%20>

3. Бахмат Н. В. Формування фахової компетентності майбутніх учителів початкових класів в умовах цифрового освітнього середовища. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 6(6). С. 89-100. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/1830/1828>
4. Золочевська О. Критерії, показники та рівні розвитку науково-методичної компетентності вчителів початкової школи. *Адаптивне управління: теорія і практика*. 2020. № 10(19). DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0255-10\(19\)-11](https://doi.org/10.33296/2707-0255-10(19)-11)
5. Ликтей Л. В. Формування інноваційної методичної компетентності майбутнього вчителя Нової української школи. *Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення* : матеріали ІІ Всеукр. наук.-практ. конф. (Полтава, 21-22 березня 2019 р.). Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2019. С. 128-131. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/12306>
6. Паламар С., Нежива Л. Застосування ІК-технологій у контексті формування предметно-методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2023. № 39(1). С. 51-58. URL: <https://pedosvita.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/362>
7. Швай О. Деякі аспекти формування методичної компетентності майбутніх вчителів математики. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2023. № 11(8). С. 91-96. DOI: <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i8-014>
8. Щур В., Гарачук Т. Методична компетентність майбутнього вчителя початкових класів: сутність та структура. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2022. № 1(25). С. 115-125. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4914.1.2022.258485>
9. Ягоднікова В. В. Формування методичної компетентності майбутніх вчителів в умовах інформаційно-освітнього середовища. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 13(31). С. 433-442. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-13\(31\)-433-442](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-13(31)-433-442)
10. Using Information Technologies to Train Today Teachers in the Educational Environment / N. Bakhmat et al. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2022. Vol. 14, no. 2. P. 479–499. URL: <https://doi.org/10.18662/rrem/14.2/591>